

Capítol 4

Discursos al voltant de l'arribada de població no comunitària a dos barris terrassencs: Ca n'Anglada i Sant Pere Nord

4.1. Introducció

Aquesta tercera part de l'estudi pretén oferir una primera aproximació al discurs de la població anomenada "autòctona" de Terrassa, en relació a l'arribada de població estrangera d'origen extracomunitari que s'ha produït en els darrers anys. L'objectiu fonamental de l'estudi és analitzar la reacció de la població, a nivell local, davant la presència d'immigració estrangera. Els resultats que aquí es recullen formen part d'un treball de camp que s'ha dut a terme durant el mes de desembre de 2004. L'àmbit geogràfic de l'estudi han estat dos barris de la ciutat: Ca n'Anglada (Districte II) i Sant Pere Nord (Districte VI). Les raons per haver escollit aquests dos emplaçaments urbans han estat, d'una banda, la seva elevada presència de població estrangera en relació a la resta de barris de la ciutat. Es tracta dels dos barris amb més nombre d'estrangers en termes absoluts i amb un percentatge de població estrangera de 24,4% a Ca n'Anglada -el tercer barri amb més concentració de població estrangera després del de Montserrat i de Can Palet II- i de 10,1% a Sant Pere Nord, segons dades de l'Ajuntament de Terrassa a 31/12/2003. Per l'altra, el fet que ambdós barris compten amb un diferent perfil de població estrangera ens permet comparar els discursos i els imaginaris. Mentre a Ca n'Anglada predomina la immigració marroquina (gairebé el 65% del total d'estrangers empadronats té aquesta nacionalitat, un 15,5% del total de la població del barri), a Sant Pere Nord té un pes important la immigració equatoriana (malgrat el col·lectiu marroquí és el més nombrós, tant el nombre d'equatorians, 104, com la seva proporció sobre el total d'estrangers, 12,9%, destaquen en relació a la resta dels barris de la ciutat).

Abans de presentar l'anàlisi, és imprescindible fer una reflexió inicial sobre la metodologia emprada per a la realització d'aquest estudi. L'objectiu inicial era utilitzar tècniques d'observació i participació als dos barris terrassencs escollits. Certament, al llarg del treball de camp hi ha hagut una aproximació a la "realitat social" dels dos barris directa i sense artificis. Ara bé, tenint en compte que el treball de camp s'ha realitzat durant un període de temps molt reduït -4 setmanes- i durant el mes de desembre, és arriscat poder generalitzar les observacions efectuades al conjunt de la vida social del barri i dels espais de relació del territori. Així mateix, cal no oblidar que un treball de camp

d'aquestes característiques corre el risc que la presència visible dels observadors pugui tenir efectes sobre el comportament i el discurs dels subjectes.

En l'ús de les tècniques observacionals, hem optat per una participació moderada, en termes d'interacció i implicació amb l'objecte estudiat, a través d'un registre sistemàtic d'activitats, observacions i introspeccions. Hi ha hagut un cert grau d'implicació directa de l'equip investigador en activitats que tenen a veure amb la situació social estudiada, cosa que ha contribuït a minimitzar la presència dels investigadors i ha afavorit que la situació s'aproximi força a la "normalitat". Així mateix, aquest plantejament ha facilitat l'accés dels investigadors als discursos dels actors, donat que aquest rol de l'observador permet interferir i demanar aclariments a les persones observades. L'observació-participació s'ha combinat amb altres tècniques, com ara les entrevistes individuals i grupals a informants privilegiats, -tècnics municipals, representats d'associacions i veïns del barri-, algunes més estructurades i formals i d'altres amb un caràcter més informal. A continuació, exposem uns quadres resum on es detallen les persones que s'han entrevistat i els àmbits on s'ha realitzat l'observació de camp.

ENTREVISTES REALITZADES:

- Director d'un CEIP i dos membres de l'AMPA
- Mediadors/es culturals (2 entrevistes)
- Monitors del Districte Jove
- Representant Associació de comerciants
- Representant Associació de gent gran
- Representant Associació de veïns
- Representant Càritas-Terrassa
- Representant de l'Associació Cultural Andalusia
- Representant de l'Associació Cultural Llatinoamericana
- Representant de l'església evangèlica.
- Representant de la mesquita i del centre cultural musulmà
- Representants Col.lectiu Intercultural Terrassa (2 entrevistes)
- Sacerdot (església catòlica)
- Tècnic servei cultural municipal
- Tècnics disticte (2 entrevistes)

OBSERVACIÓ DE CAMP:

- Carrers de la ciutat
- Places públiques
- Casals de gent gran
- Districte Jove
- Centres cívis
- Biblioteques
- Esglésies i centre religiosos
- Entrades i sortides escoles
- Bars i restaurants

Cal assenyalar que una part considerable de les persones entrevistades són representants d'associacions i tècnics de serveis municipals. Aquestes persones acostumen a posicionar-se davant el fenomen migratori a partir dels canons del discurs políticament correcte. És per això que bona part dels estereotips i tòpics detectats en el seu discurs es formulen en tercera persona. És a dir, es tracta, en moltes ocasions, de discursos que aquestes persones han detectat entre la població autòctona del territori, però que no reconeixen com a propis o com a representatius de l'associació o col·lectiu que abanderem.

En termes generals, el discurs predominant entre la població autòctona concep el col·lectiu de persones immigrades marroquines com marcadament “tancat” i poc procliu a relacionar-se. Això no obstant, aquesta percepció no coincideix amb la impressió que nosaltres hem tingut durant la realització del treball de camp. En cap moment hem detectat aquesta “estesa” reticència; ben al contrari. La nostra visita a la mesquita, sense anar més lluny, ens va mostrar un col·lectiu extremadament hospitalari i atent. Per contra, val a dir que sí hem trobat certes dificultats a l'hora de parlar amb determinades entitats o associacions integrades principalment per persones autòctones, on, tot i haver intentat contactar-hi diversos cops, ens ha estat finalment impossible poder concertar una trobada.

Així mateix, cal destacar que, arrel dels incidents que van succeir al barri de Ca n'Anglada durant l'any 1999 –i que van adquirir una gran transcendència pública a través dels mitjans de comunicació-, han estat molts els estudis que han dirigit el seu interès en aquesta zona. En termes generals, cal reconèixer que moltes de les associacions del barri comencen a estar saturades pel fet d'haver-se convertit en un constatat objecte d'estudi des de les ciències socials i un permanent focus d'atracció per part dels mitjans de comunicació. Així mateix, també són conscients que, de cara a l'opinió pública, els fets de l'any 1999 van establir una clara connexió entre Ca n'Anglada –un dels enclavaments catalans més actius en la lluita contra el franquisme- i els brots racistes, per la qual cosa és natural que els ciutadans del barri desconfiïn d'iniciatives d'estudi com aquesta.

4.2. El context social i econòmic dels dos barris estudiats

Ambdós barris estudiats poden ser etiquetats com a “barris populars”, en el sentit de tractar-se d'espais urbans associats a la reivindicació i sobre els que s'ha desenvolupat una certa socialitat, arrelada en una història recent i que genera referents identitaris i un sentiment de pertinença per a aquells que hi resideixen (Moreres, 1999:245). Formats durant l'etapa de la dictadura franquista, la seva evolució s'ha caracteritzat per la presència d'un fort caràcter de pertinença i d'un marcat component reivindicatiu. Les reivindicacions han anat més enllà de les millores materials del propi barri, abastant també les condicions de vida i de treball de les famílies que hi residien, on les mancances d'equipaments i de serveis col·lectius ha estat una realitat que ha perdurat fins els nostres dies (Díaz 2004). Amb l'arribada dels ajuntaments democràtics i els processos de reconversió d'aquests barris, urbanísticament deficientes, s'inicia un procés de dignificació de l'habitatge i l'espai públic encara inacabat, al que cal afegir-hi fenòmens com l'arribada de famílies immigrades extracomunitàries en els darrers anys o la davallada de l'activitat econòmica i comercial.

El barri de *Ca N'Anglada*, situat al Districte II, es va desenvolupar arrel de l'arribada massiva de població de classe treballadora procedent del sud de la península durant els anys 50 i 60, que perseguia una millora de les seves condicions de vida. Es tracta de treballadors que fugien del sector agrícola i que van proporcionar la mà d'obra necessària a les ciutats industrials catalanes com Terrassa. La zona sud del barri està formada per cases unifamiliars fonamentalment d'autoconstrucció. La part nord, en canvi, està configurada per blocs d'habitatges de protecció oficial de 5 o 6 pisos sense ascensor i de dimensions reduïdes -40 o 50 m²-. Durant els anys 90, van començar a arribar-hi persones estrangeres procedents principalment del Marroc. En aquell moment, els habitatges més econòmics de Terrassa estaven situats a la zona nord del barri, de manera que els primers en arribar van començar a establir-se allà. Tot i que els preus dels habitatges han augmentat considerablement en els darrers anys (actualment aquests habitatges presenten preus de venda al voltant dels 120.000 €), una part important de les persones estrangeres que arriben al municipi segueix establint-se en aquesta zona. La influència de les xarxes informals d'amics i familiars és presenta com el principal factor d'atracció de la població estrangera. És així com en els darrers anys s'ha assistit a un procés de substitució d'una part de la població autòctona que vivia en aquests habitatges per població marroquina.

Aquesta situació ha propiciat que en l'imaginari de moltes persones existeixin dues zones diferenciades al barri. El carrer Sant Tomàs en constitueix l'eix transversal, la línia divisòria d'ambdues realitats constructives. L'espai ocupat per la plaça de Ca n'Anglada, coneguda popularment com a “Plaça Roja”, constitueix l'espai lliure més gran i central al barri. El diferencial urbanístic (blocs de pisos uniformes vs. cases d'autoconstrucció) ajuda a crear la sensació que ens trobem davant entorns socials completament diferents. Tot i això, cal destacar que les diferències entre ambdues zones és més simbòlica que no pas real, ja que la població d'origen estranger la trobem present a tot el barri.

Durant els darrers 5 anys, alguns propietaris de cases de la zona sud han començat a vendre els seus terrenys, cosa que ha permès la construcció d'habitatge nou, principalment cases unifamiliars. Aquest factor és vist pels veïns com un símptoma de progrés i renovació, però es tracta d'una percepció que només afecta a la part sud del barri.

El barri de *Sant Pere Nord*, situat al Districte VI, també va desenvolupar-se arrel de l'arribada de població del sud de la península durant l'etapa final de la dictadura franquista. La zona sud és on es concentren els habitatges més antics, edificis de 4 o 5 plantes, sense ascensor i de dimensions reduïdes. Aquests tipus d'habitatges es combinen amb petites cases d'autoconstrucció. A la zona nord s'han construït alguns edificis més nous (menys de 10 anys), amb habitatges més grans i més ben equipats. Això no obstant, a la zona nord també hi trobem alguns blocs d'habitatges en pitjors condicions; per tant, Sant Pere Nord és un barri urbanísticament menys dividit que Ca n'Anglada, en el sentit que no poden distingir-s'hi zones amb realitats constructives clarament diferenciades.

Pel que fa al desenvolupament comercial, el barri de *Ca n'Anglada* consta d'un fort teixit comercial, integrat per comerços al detall relacionats amb el tèxtil i la confecció i, sobretot, amb l'alimentació, com ara carnisseries, peixateries, fruiteries i botigues de verdures, supermercats i autoserveis. En termes generals, i especialment a nivell comercial, podríem dir que és un barri autosuficient; és a dir, els seus habitants no necessiten allunyar-se de l'entorn més immediat per efectuar les compres més bàsiques (aliments, roba, utensilis de la llar, perruqueries, papereries,...).

Com a resultat del procés d'arribada de població nouvinguda d'origen estranger, s'ha anat configurant una oferta comercial paral·lela, regentada per comerciants immigrants. Aquesta oferta està constituïda per petites botigues de comestibles que, en alguns casos, no es limiten a atraure el client connacional, sinó que també s'adrecen a la població autòctona -orientació generalista-. Sol tractar-se de botigues amb articles comestibles, de neteja i de complements per a la llar, que acostumen a tenir un horari d'obertura més ampli que el de les botigues regentades per autòctons i uns preus inferiors; o bé de comerços especialitzats en articles d'importació. Per altra banda, a mesura que passa el temps, l'oferta comercial dels immigrants es va ampliant, de manera que van proliferant establiments comercials d'altres tipus, com ara perruqueries i barberies, bars, cafeteries i restaurants. Els comerços més nombrosos són els regentats per població marroquina, tot i que hi ha cada cop més casos d'iniciatives comercials entre la població llatinoamericana i subsahariana resident al municipi.

Pel cas de Sant Pere Nord, el teixit comercial del barri, tot i contemplar una elevada varietat de comerços, és molt més feble que al barri de Ca n'Anglada i es concentra principalment a dos carrers: la Rambla Francesc Macià i el carrer Provença. El desenvolupament de comerços regentats per persones d'origen estranger no és tan notori ni diversificat com a Can n'Anglada.

4.3. Discursos al voltant de la població nouvinguda

Alguns estudis etnogràfics, com els realitzats per Mikel Aramburu (2000) o per Valeria Bergalli (2001) a Ciutat Vella, han posat de manifest com la figura de l'immigrant genèric acostuma a jugar el paper de "l'altre". D'aquesta manera, la població autòctona dels barris de Ca n'Anglada i Sant Pere Nord es considera a si mateixa com una comunitat amb el referent comú de "l'immigrant" com a límit extern. En general, tal com veurem a continuació, el treball de camp ens ha mostrat un discurs per part de la població anomenada autòctona, que tendeix a ignorar la nova població d'origen extracomunitari, i que reconeix llur presència només en la mesura que es vincula i s'identifica amb els mals del barri (deteriorament social i urbanístic, inseguretats ciutadana, menor accessibilitat als serveis públics, etc.).

La concentració de població immigrada procedent del Marroc al barri de Ca n'Anglada propicia una imatge generalitzada "d'invasió" entre la població autòctona. Pel contrari, al barri de Sant Pere Nord no sembla existir un imaginari similar. En el cas de Sant Pere Nord, la comparació reiterada amb la realitat existent al barri de Ca n'Anglada –on la concentració d'estrangers és més elevada, els fa concebre's a si mateixos com a residents en una zona amb uns nivells d'immigració relativament baixos. En aquest sentit, és important destacar que l'associació directa entre la figura de l'immigrant i l'home marroquí fomenta la "invisibilitat social" de la immigració procedent de països llatinoamericans. Més enllà d'aquesta distinció inicial, no semblen existir diferències considerables en els discursos i en les reaccions detectades entre la població autòctona d'ambdós barris. En ambdós casos s'observa una tensió a nivell de discurs entre la població anomenada autòctona i la nouvinguda, cosa que repercuteix en les relacions i en la presència o no en els espais públics dels diferents grups.

L'arribada de població estrangera és valorada entre la població autòctona entrevistada, en termes generals, com un fenomen positiu i negatiu alhora, si bé al llarg de les entrevistes s'han remarcat especialment els negatius. D'una banda, la constatació que ocupen els llocs de treball que els i les nacionals rebutgen i la seva contribució a l'augment de la natalitat (en un context de davallada de la fecunditat i de progressiu envelliment de la població catalana), són els factors positius que han destacat els nostres entrevistats/des davant la creixent presència de població estrangera al municipi de Terrassa:

"Al venir una persona... desde su propio país no puede venir con pretensiones ni con nada, al contrario, socialmente a nivel de población están haciendo crecer la natalidad, económicamente están cogiendo trabajos que nosotros no queremos, están aportando al producto interior bruto del país... Yo creo que si lo ponemos en una balanza, mejora el país. Pero bueno..." (tècnic servei cultural municipal).

El perill d'aquestes afirmacions és que, si bé destaquen els avantatges aportats pels immigrants, estan basades en l'utilitarisme; en el sentit que els immigrants es presenten com a persones valuoses en la mesura que se'n pot extreure un profit o un benefici social. Així doncs, s'equipara la figura de l'immigrant a la

d'un treballador productiu i, per tant, es reconeix la seva condició de ciutadà i titular de drets, només en la mesura que participa en el mercat de treball. No es reconeix el dret que tenen les persones a desplaçar-se i a millorar les seves oportunitats econòmiques. Així mateix, aquest tipus de discursos tenen el perill que, en cas que canviés la conjuntura econòmica del país, quedaria legitimat que, davant una escassetat de llocs de treball per al conjunt de la població, per exemple, aquest fet fos utilitzat per justificar el rebuig vers la població estrangera. En definitiva, els i les immigrants són percebuts/des com a mà d'obra que ve a treballar i no com a veïns/es del barri, cosa que dificulta enormement el seu espai relacional.

D'altra banda, cal assenyalar que cap dels nostres entrevistats/des va mencionar l'enriquiment que suposa per a la societat receptora l'arribada de persones amb llengües, costums i cultures diferents. Segons els entrevistats/des, són justament aquests mateixos factors els principals causants dels problemes de convivència. Aquest tipus de discurs qüestiona la capacitat dels i les immigrants per acceptar i respectar els valors democràtics i de convivència de les societats d'acollida.

Així mateix, des de l'associació de veïns de Sant Per Nord, s'assenyala el fet que ciutats com Terrassa no es troben preparades per rebre un major volum de població. Consideren que els serveis de la ciutat no estan adaptats ni qualitativament ni quantitativa a l'arribada de població estrangera i reclamen intervencions urbanístiques, així com polítiques socials i de desenvolupament comunitari.

“La llegada de nueva población beneficia en cuanto se hace una ciudad más grande, pero también perjudica, en cuanto que los servicios no han crecido pues perjudicamos a los demás, los servicios pierden en calidad. Todo el mundo que viene, viene a ganarse la vida, genera muchos más retos a la hora de gestionar la ciudad, genera oportunidades en cuanto aumenta la diversidad cultural, es mucho más difícil gestionarlo, pero es fácil conectar con ellos, sobretodo con los latinoamericanos, pero hay un sector de población que normalmente es gente mayor que es reacia a la llegada de inmigrantes.” (representant associació de veïns)

Les entrevistes realitzades al carrer amb els veïns del barri de Ca n'Anglada han posat de manifest, per part dels entrevistats, la percepció de degradació urbanística i social del barri durant els darrers anys. Aquesta percepció acostuma a anar associada a l'arribada de població estrangera, responsable de “trençar” el caràcter comunitari i suposadament homogeni del barri i d'alterar negativament la cohesió i solidaritat veïnals que existia abans al barri. Alguns fins i tot “culpen” els i les immigrants d'haver provocat que molts dels considerats/des autòctons/es hagin abandonat el barri. D'aquesta manera, l'immigrant apareix en el discurs com el responsable d'haver “deshomogeneïtzat” un entorn fins aleshores considerat familiar i conegut. Constaten que el barri, degut a l'arribada de població extracomunitària, ha deixat de ser el “barri popular” i amb “vida de poble” amb la que molts dels seus residents s'identifiquen.

Però també és possible fer una lectura més materialista d'aquest discurs xenòfob que es manifesta amb caràcter identitari. Ben sovint es constata que allò que preocupa als residents és com l'assentament de població extracomunitària de classe treballadora pot repercutir en el valor econòmic del seu patrimoni familiar –preu de l'habitatge, etc.–, acumulat a base de molt d'esforç per persones que han experimentat un procés de mobilitat social ascendent (Díaz 2004).

Així mateix, la principal problemàtica atribuïda a l'arribada de població immigrada són els problemes de convivència. L'idioma representa una barrera important per a la comprensió i la defensa dels interessos de cadascuna de les parts. Per altra banda, saber parlar català o castellà no només serveix per comunicar-se, sinó també per relacionar-se. És per això que algun dels entrevistats/des ha relacionat el desconeixement de l'idioma per part dels i les immigrants amb la formació de guetos o amb la concentració espacial de les persones marroquines. Aquestes afirmacions no tenen present que la concentració espacial de la població estrangera depèn de molts altres factors, com ara la pròpia discriminació de la població estrangera en l'accés a l'habitatge o en el preu excessiu de l'habitatge en determinades zones urbanes. Així mateix, també cal tenir en compte el paper que juguen les xarxes socials en la provisió d'ajuda, informació i suport emocional a les persones estrangeres; fet que explica que, ben sovint, viure ben a prop de la família i d'altres connacionals constitueix una tria voluntària per part dels propis immigrants.

“Quizá la más difícil, la más dura es la árabe. Tengo deseo de aprender árabe, por lo que te digo el español es muy fácil que se integre, el latino, tenemos la misma raíz religiosa, que es importante, hay una raíz y una cultura que ha sido ya, más o menos entendida, hay un idioma que facilita la comunicación, pero el problema grande lo veo en el mundo árabe, no porque sean árabes, sino por el idioma, que hay una falta de comunicación, costumbres que son completamente distintas y como no hay una comunicación, como no nos podemos comunicar, es una barrera para ambos lados, entonces yo siempre que digo inmigración siempre la entiendo en aquel idioma que hay dificultad para la integración en el sentido idiomático, porque es la más susceptible de quedarse aislada y hacer sus propios guettos.” (Representant de l'església evangèlica).

“Uno de los puntos en los que se tiene que trabajar, al menos para mí, es en el idioma. ¿Qué es lo que sucede? Viene la persona autóctona y empieza a explicarle al inmigrante algo y dejando a los de Sudamérica porque entienden el castellano, pero es que el otro no lo entiende, están perdidos porque no ha entendido lo que le han dicho 'sabes que tienes fuga de agua' 'agua, agua, vale' el otro piensa que tiene que pagar el agua”. (mediador cultural).

Al marge del grau de coneixement de l'idioma de la societat receptora, els entrevistats/des també han mencionat com a obstacle convivencial la “incomprensió mútua”, sobretot a l'hora de referir-se a la població musulmana. Les persones magribines provenen, en molts casos, d'àmbits rurals on els codis de comportament són diferents. De forma inversa, molts d'aquests immigrants tampoc comprenen alguns dels comportaments que detecten entre la població autòctona. En definitiva, estem parlant de desconeixement, un

desconeixement mutu que pot crear conflictes quan les actituds es transformen en comportaments incívics.

“A ver, el autóctono ya sabe más o menos en el contrato qué derechos tiene y qué derechos no tiene y lo que puede defender y lo que no. El inmigrante no. Para él que tiene que trabajar y callarse. No sabe ni el mínimo derecho, ni información sobre el contrato. Porque un autóctono antes de firmar un contrato mira todas las cláusulas del contrato. Esto el inmigrante no lo mira. Y a veces te explican que el jefe les ha pasado una baja voluntaria y ellos lo firman sin darse cuenta que es una baja voluntaria. Y esto les está pasando, porque no entienden, no leen, sólo firman. Y a veces vienen otros que están trabajando para la misma empresa todo el año y con un día o dos días de cotización en la seguridad social. Cuando van y piensan que tienen derecho de paro, en el momento de que ellos van el empresario ya les ha dado de baja a la semana y sólo tienen dos días cotizados. Ellos no lo saben y están trabajando en negro. Y hay que explicar mucho en esto, por lo menos que manden unas cartas al trabajador, ¿no? con la información de que el empresario ha dado de alta o de baja en la seguridad social. Y cosas así.” (mediadora cultural).

En termes generals, la població autòctona atribueix una actitud especialment tancada i desconfiada a la població magribina. Resulta sorprenent que les mateixes persones que han reconegut la dificultat que tenen els magribins per relacionar-se a causa del seu desconeixement de l'idioma (tant català com castellà), són els qui després retreuen amb més virulència aquesta actitud “d'aïllament”. Per altra banda, quan se'ls compara amb d'altres col·lectius d'estrangers residents al barri, socialment percebuts com a més sociables, - com per exemple les persones procedents dels països llatinoamericans-, s'aguditza encara més la percepció de tancament del col·lectiu marroquí:

“yo prefiero a los latinos, el latino hay un momento que te da su confianza, te explica sus cosas y el marroquí es totalmente cerrado” (representant associació de comerciants).

Les possibles causes que esgrimeixen a l'hora d'explicar aquesta actitud més introvertida i poc sociable són d'índole molt diversa: el desconeixement de la societat d'acollida, el nivell d'estudis, raons de caire cultural o explicacions que consideren que aquests immigrants reaccionen així davant una societat que se'ls presenta hostil.

“B: Sí, importa, porque trabajar con una persona que tienes delante, te das cuenta lo importante que es tener un estudio, aunque sea en árabe clásico, pero tener un estudio. Tener un estudio es tener la cabeza abierta para subir, para la información que te da la otra persona. Te digo, aunque sean estudios básicos o estudios en árabe clásico, te das cuenta que la persona que está enfrente es distinta que otra persona que viene de zona rural, que nunca ha estado en colegio, que nunca ha estado en una ciudad normal. Nunca ha estado en un pueblo, digo, como pueblos de aquí, nunca ha vivido en unas condiciones de vida como mínimo agua y luz, como mínimo, no lo tienen. Claro que te chocan, porque aquella persona que tienes que trabajar con él, diferente total como con aquel otro que tiene estudios en árabe, que trabajar con otro que tiene unos estudios universitarios que sí ahí puedes hablar, puedes discutir y llegar a un acuerdo rápido. Siempre con la gente que tienen estudios que

llegas rápido que con otras personas de procedencia rural. Y por desgracia aquí en Terrassa la mayoría son de procedencia rural.”(Mediadora cultural).

“Es lo que se llama acción – reacción. Es decir viene el inmigrante aquí, pero porque viene y deja su ciudad natal, su familia, el ambiente donde ha vivido y crecido, para buscar una vida mejor y para poder ayudar a lo que es su familia, pues depende tal como la gente de aquí lo recibe se adapta o rechaza a los otros, suponiendo uno que es de África, puede que sea una aventura que pase por todo Marruecos e incluso puede llegar en una patera a Andalucía y puede ir hasta Catalunya y todo esto para buscarse un trabajo honradamente y poder ganarse la vida y ayudar a sus familiares. Pero si va a buscar un trabajo y le dicen ‘¡Váyase, negro!’ Entonces, aquel sentimiento, porque por lo del color, ¿qué culpa tiene de haber nacido negro? Ninguna. Y empieza él a rechazar a la gente que se comporta así con él. Es lo que te dije acción – reacción” (mediador cultural).

“No sé si esa sería la palabra adecuada, o que nos convirtamos ciertas áreas en guettos. Por ejemplo, cuando crece un grupo muy mayoritario como puede ser el mundo árabe, o yo lo he visto en el mundo español en otros países, que pasa, se encierran en sí mismos, por el mismo miedo de desconocer el idioma, de desconocer el país, entonces esto no es tanto un problema que te viene de fuera, sino un problema que lleva la persona innato dentro” (Representant de l'església evangèlica).

La visibilització del col·lectiu marroquí (sobretot de l'home jove i “sense papers”), a partir de la seva presència als espais públics, genera un sentiment d'inseguretat ciutadana entre la població autòctona. Aquí s'han detectat actituds tancades i de rebuig, que associen immigració a criminalitat, delinqüència i inseguretat i que reclamen actuacions de caràcter policial i repressiu contra aquests nous assentaments, sobretot d'ençà dels fets del 1999 i de diverses denúncies sobre consum i tràfic de drogues. En algun cas, el discurs xenòfob que relaciona immigració amb delinqüència es barreja amb actituds més paternalistes que justifiquen les actuacions delictives.

“Tuvimos que dejar de hacer la verbena de Sant Joan, porque nos pusieron un bar enfrente, con droga y cosas raras. [...] Creo que la misma necesidad de subsistir les hace ser más conflictivos que otros. En la barriada hay muchos tirones de bolsos” (representant Associació Cultural).

Per altra banda, més enllà del tòpic que vincula immigració, sobretot marroquina, a actituds delictives, alguns/es entrevistats/des han expressat discursos obertament xenòfobs en el moment del referir-se al col·lectiu marroquí, que tenen a veure amb el tòpic que els homes marroquins són masclistes i que tracten les dones autòctones de forma vexatòria pel fet de considerar-les promíscues.

“Miran a la gente, sobre todo a las chicas jovenes. Pasaba una cría de doce o trece años, y se las miraban, y pensaban que por el simple hecho de estar en el bar, se las miraban [...] Ellos no aceptan estas condiciones, van a un bar, y ven a una chica, y se piensan que todo el monte es oregano, nosotros hemos tenido problemas, porque una chica me dice: “Pedro, a la Rocío, ése que está ahí le ha dicho que si quería tomarse un café con leche”, entonces, yo me fui para él y le

dije:” ¿Tú de qué conoces a esta chica para invitarla a un café con leche?” y le dije “lárgate de aquí que no te quiero volver a ver!” (representant associació cultural).

Tal com hem explicat al principi del capítol, en ambdós barris conviuen dos col·lectius de persones autòctones clarament diferenciats: d'una banda, els nascuts al barri i, de l'altra, aquells qui van arribar al municipi després d'emigrar des del sud d'Espanya durant els anys 50-60. És curiós com cadascun d'aquests col·lectius titlla l'altre d'intolerant i l'acusa de ser més racista en relació a la població nouvinguda. De nou apareixen els prejudicis, estereotips i generalitzacions sobre la condició de “català” o “andalús”, que serveixen per naturalitzar les conductes racistes.

“Este barrio era de inmigración de los años 60-70 textil de inmigrantes nacionales, del sur de España. Sobre todo andaluces. Es este sector, los andaluces que ya llevan aquí 30 años que no admiten a la nueva inmigración, que no es nacional, sino que es internacional y que no son conscientes de que ellos en su momento también tuvieron que vivir lo mismo y que les exigen a ellos muchísimo más de lo que a lo mejor a ellos se les exigió cuando vinieron aquí. Y encuentro esto penoso. Los que ponen más problemas y más reparos, más... en otras palabras más feas, son precisamente los andaluces” (representant associació de comerciants).

“Yo nunca me he encontrado con ningún tipo de pegas, siempre he tenido grandes amigos, no creo que exista esto. Son más cerrados los catalanes a aceptar a la gente de fuera, nosotros al hecho de venir de fuera todo lo que está pasando aquí ya lo he visto en Alemania, y allí había racismo. Yo no podía entrar a tomarme una cerveza sinó fuera con un alemán, no te echaban, te hacian boicot, y eso está dentro de las normas de convivencia.” (representant associació cultural).

Finalment, es detecta un cert consens en els dos barris a l'hora de considerar el col·lectiu de joves marroquins com el més conflictiu de tots. Per aquest motiu, els joves marroquins es troben en aquests moments marcadament estigmatitzats, per la seva suposada apropiació de l'espai públic a través de l'oci –la seva presència a la plaça-.

“En concreto, los chicos jóvenes marroquíes, que los tenemos identificados, sabemos quienes son, marean a todo el mundo, se han revelado un poco, no sé qué les ha pasado. Nos quejamos todos los servicios públicos de este grupo en concreto. Van entre... no sé, cinco y veinte chicos de unos 14 hasta veintipico años. Y la van armando. Ahora estamos pasando una época tranquila, bien, parece que van entendiendo todo un poco, se les va educando y tal. Pero teníamos un grupo muy localizado, trabajábamos...” (tècnic servei cultural municipal).

Aquest discurs l'hem trobat molt extès entre la gent més gran, que acostuma a tenir posicionaments més intransigents davant l'ús que fan aquests joves dels espais públics. La causa d'aquest discurs hostil cap als joves marroquins la trobem en el fet que es tracta d'un problema generacional, que té a veure amb la incomprensió cap al jovent en general, i amb el jovent marroquí en particular. Sens dubte, ens trobem davant d'un discurs que *etnicitza* els comportaments, a

base de subratllar les diferències ètniques i racials, i que amaga altres conflictes, com ara el xoc generacional (Díaz 2004).

Als prejudicis atribuïts al conjunt de la gent jove, com la manca de respecte, la inconformitat, la irresponsabilitat, etc., s'uneixen els prejudicis xenòfobs propis de la població immigrada que, com ja hem anat mencionant, vinculen la immigració amb la delinqüència i els comportaments incívics. En aquests casos, la competència per alguns espais públics, aspecte que reprendrem més endavant, es presenta com l'excusa o detonant perfecte per tal de fer esclatar un conflicte i dotar-lo d'una base ètnica.

L'establiment de negocis regentats per persones immigrades, sobretot d'origen marroquí està generant entre la resta de comerciants certes reticències. Alguns dels propietaris del barri de ca n'Anglada han posat de manifest que durant els darrers anys diversos comerços antics han hagut de tancar, no tant per la competència directa exercida des dels negocis ètnics, sinó per la substitució de la població autòctona per immigrada, especialment a la zona nord. La població d'origen extracomunitari nouvinguda acostuma a tenir menys poder adquisitiu i a consumir només o principalment en els comerços regentats per persones del seu mateix origen -on hi poden adquirir productes importats-. En conseqüència, els comerços més antics s'han vist obligats a plegar per manca de clientela. També es constata, segons els comerciants, la creixent presència de clientela autòctona en els comerços regentats per immigrants, cosa que podria estar generant una incipient relació de competència.

La competència que es genera entre els comerços regentats per immigrants i els comerços autòctons explica l'aparició de "rumors" i "mites", sense fonament, pel que fa a suposats tractes de favor per part de les administracions, que generen un discurs de queixa. Durant la realització del nostre treball de camp hem pogut constatar l'existència de rumors respecte als avantatges fiscals de què es beneficien els estrangers quan estableixen un negoci. Han estat diverses les persones que ens han assegurat que existeix una llei adreçada directament als emprenedors d'origen estranger i que els eludeix de pagar impostos durant els primers anys de funcionament de l'establiment (hi ha una certa confusió entre els entrevistats/des a l'hora de concretar la durada d'aquest període d'exempció d'impostos de la llei fictícia: 2, 3, 4 anys). Així mateix, alguns dels entrevistats/des també s'han referit al fet que molts comerciants immigrants, un cop esgoten aquests anys de beneficis fiscals, canvien el nom de la persona que regenta el negoci per tal de tornar a acollir-se a la llei.

"Esto yo creo, que sí es real, sobretudo con los chinos, debería de hacerse algo. Yo tengo entendido que los chinos tienen un negocio durante dos años, y luego cambian la licencia y están otros dos años más sin pagar, y así se van pasando la pelota, eso es lo que me ha llevado. Sí que se dan facilidades a los extranjeros, y o sé que les dan y estas personas tiene esas ayudas más un año sin pagar. Esto no se escucha en todos los comerciantes, yo lo sé porque los propios inmigrantes me lo han dicho" (representant associació de comerciants).

Les associacions de comerciants també han manifestat tenir problemes amb alguns negocis regentats per població immigrada, pel fet de no complir les normatives, cosa que origina actituds d'un cert recel. Però, en cap moment, des del discurs més oficial es van acabar de concretar en què consistien exactament aquest tipus de pràctiques il·lícites. Un cop més, les entrevistes més informals a diferents comerciants nacionals ens han ofert un ventall de concrecions i detalls molt més ampli que la pròpia associació de comerciants. Sembla ser que els conflictes es deuen principalment a la negativa dels comerciants d'origen immigrant, segons alguns comerciants autòctons entrevistats, a pagar les quotes de l'associació o els llums de la campanya comercial de Nadal -contribucions que, d'altra banda, són voluntàries-. També han estat freqüents les queixes pel no compliment dels horaris comercials. La flexibilitat horària és la base de la competitivitat d'alguns d'aquests negocis regentats per immigrants, que assoleixen la màxima eficiència i la rendibilitat a través de l'autoexplotació i l'establiment de jornades laborals de llarga durada.

“Bueno, al principio se vivió con incógnita, han tardado un poquito, poco a poco se han ido adaptando y luego hay muchos que les cuesta, es decir, que cumplen todas las normativas y bueno, que están dentro del marco de la ley. Más que nada a normativas de determinados tipos de comercio” (representant associació de comerciants).

Si bé les queixes derivades de l'assentament de negocis ètnics per part de persones autòctones han estat recurrents als dos barris estudiats, poques de les persones entrevistades s'han referit al dinamisme econòmic que introdueixen aquest tipus de establiments, que funcionen com a factors de desenvolupament i de revifalla comercial.

Un altre element aparegut en el discurs dels entrevistats/des és la competència pels recursos públics, tòpic molt arrelat entre la ciutadania (Bergalli 2001). Existeix un cert consens a l'hora de percebre que la població immigrada rep un tracte de favor en el seu accés als serveis públics i que accedeix a ajudes socials diverses només pel fet de ser estranger. Aquesta percepció genera un sentiment de “tracte injust” entre la població autòctona, que considera que a aquells qui van arribar a Terrassa durant els anys 50 i 60 “no se'ls va ajudar tant”. Així es posa de manifest en l'abundància de discursos que al·ludeixen a les “suposades” facilitats per escolaritzar els seus fills, per accedir a una vivenda, o al fet de pagar menys impostos. També hi ha força consens a l'hora de considerar que les persones estrangeres d'origen extracomunitari fan un ús abusiu dels serveis i ajuts públics.

“Siempre hay gente que se queja que los inmigrantes tienen más ayuda que los autóctonos desde la perspectiva de las ayudas sociales y que se les facilita un poco lo que es el acceso a la escuela para sus hijos, se les da facilidad, a pesar de que es un derecho, porque la enseñanza es obligatoria aquí en España hasta los 16 años. Por lo cual si viene una persona de fuera y tiene hijos a la administración le toca encontrar a los hijos un puesto que esté en cualquier escuela ya sea del barrio o del municipio. Y ahí algunos lo entienden como si fuera la Administración que facilita más la tarea a los inmigrantes.” (mediador cultural).

“Yo creo que tienen suficientes derechos, en algunas cosas yo pienso que hasta tienen más derechos que los propios nacionales, eso hay que reconocerlo que hay mucha gente española, con necesidades muy cruciales, y no se tienen en cuenta, siendo una abuela de aquí pues se supone que con la miseria que les pagan tienen que vivir bastante.” (representant de l'església evangélica).

“Este tema lo escucho también a menudo. Que vienen personas autóctonas quejándose que todo es para inmigrantes. Incluso a veces te aseguran que los inmigrantes no pagan impuestos, no pagan impuestos de basura, no pagan impuestos de coches, no pagan impuestos de nada. No pagan multas, porque los servicios sociales están ayudando. En cambio es todo lo contrario, porque ellos también pagan impuestos, pagan multas y pagan todo” (mediadora cultural).

“Yo te puedo decir que sí, que a veces hay madres que se quejan de que ‘¿por qué su hijo no tiene ayudas y el moro sí?’, se dicen barbaridades en el patio. [...] Veo que hay gente que tienen iguales condiciones de vida que nosotros, engaña mucho.

A: Amb dades objectives, el percentatge d'immigrants que estan en situació pitjor és mes gran.

B: Pero yo no sé si son datos reales.

A: Home, amb declaració de renda. Llavors que passa, que els que està malament sigui immigrant o autòcton està igual. Ara lo que diu ella, tenim immigrants que vénen amb el BMW.

B: Yo lo digo que hay familias que parece que puedan más que otros y luego piden beca, no son familias como la que tengo yo, son familias extensas” (Conversa entre el director d'un CEIP i un membre de l'AMPA).

“Eso, se pasan, se pasan las autoridades. Porqué mira, si la escuela pública, pero ¿quién paga ese dinero que reciben ellos? Pagamos nosotros, y de ellos también, pero de los que trabajan. Aparte de eso, esto en la escuela, ahora viene el Ayuntamiento pero no los pagan, no pagan la cuota de escalera ni limpian la escalera.” (representant casal de gent gran).

Pel que fa a la relació entre població nouvinguda i mercat de treball, els entrevistats/des consideren que les persones immigrades d'origen extracomunitari ocupen els llocs de treball que la població autòctona no accepta. Malgrat aquesta percepció general, hem detectat alguns discursos que fan referència explícita a la competència pels llocs de treball entre treballadors/es nacionals i immigrants. Una relació de competència que, segons els entrevistats/des, és percebuda com a deslleial i que es manifesta a través d'afirmacions com ara: “els immigrants treuen feina als d'aquí”:

“Yo creo que discriminatoria. La sensación es esta frase típica: “Nos están quitando el pan”; pero tú estás trabajando y comes cada día, ¿no? “Ellos que vienen aquí a quitarnos el trabajo”. Y si lo dicen los andaluces... ¿y tú cuando viniste? “No, yo vine a ayudar, yo vine a ayudar y a levantar Cataluña” [Risas] “En cambio ellos nos lo vienen a quitar”. Y en la construcción pues oyes el tema, siempre vas parando la oreja por la calle y tal... Pues que son unos vagos, que duermen por allí, nunca vas a oír nada positivo. No oirás, que son trabajadores, que no existen los fines de semana, que trabajan más rápido, no se. Por ejemplo en la calle de al lado donde vivo, han hecho una rotonda y casi

todos eran marroquíes que estaban trabajando en la calle y se.. bueno, había un plazo establecido para las obras y se cumplió el plazo y es bastante raro” (tècnica municipal).

“Los autóctonos están todos muy mosqueados, porque les perjudica a ellos también. No es que estén en contra de los inmigrantes, lo que están en contra es que se les rompan las reglas de trabajo, de juego. Osea, si tú trabajas al mismo precio que yo, a mí me da igual, no tengo ningún problema. Pero si yo presento un presupuesto, por ejemplo, y tú presentas uno por debajo de la mitad de lo que yo he presentado, me estás perjudicando, me estás quitando lo que es en sí el mercado... una cosa es que lo hagas un poquito más bajo o lo hagas en unas condiciones mejores. Vale, de acuerdo, pero no me revientes lo que es el mercado. Por otro lado, si yo estoy pagando una seguridad social como autónomo, un IRPF, etc y mis impuestos y tú no pagas nada y le presentas un presupuesto más bajo y todo el mundo mira hacia allá, me estás matando, porque yo también tengo derecho a vivir. Lo bueno sería que se dieran condiciones de vida a todos los niveles. Ocurre que a los señores que mantienen lo que es el capital, ya les va bien, ya les va bien que nos matemos entre nosotros. Esa es la puta mierda que tenemos.” (representant d'una entitat religiosa catòlica).

El discurs de molts entrevistats/des també s'ha referit a les condicions laborals que tenen les persones immigrades. En aquest cas, sembla existir consens davant del fet que les seves condicions laborals són pitjors que les que tenen els autòctons. Les diverses raons que, segons ells, expliquen aquesta diferència, oscil·len des de la manca de drets polítics, fins al desconeixement del mercat laboral de la societat d'acollida o els obstacles que tenen a veure amb l'idioma. En definitiva, es percep una situació d'indefensió del treballador estranger davant dels empresaris que s'aprofiten de la seva situació de vulnerabilitat jurídica.

“A ver, el autóctono ya sabe más o menos en el contrato qué derechos tiene y qué derechos no tiene y lo que puede defender y lo que no. El inmigrante no. Para él que tiene que trabajar y callarse. No sabe ni el mínimo derecho, ni información sobre el contrato. Porque un autóctono antes de firmar un contrato mira todas las cláusulas del contrato. Esto el inmigrante no lo mira. Y a veces te explican que el jefe les ha pasado una baja voluntaria y ellos lo firman sin darse cuenta que es una baja voluntaria. Y esto les está pasando, porque no entienden, no leen, sólo firman. Y a veces vienen otros que están trabajando para la misma empresa todo el año y con un día o dos días de cotización en la seguridad social. Cuando van y piensan que tienen derecho de paro, en el momento de que ellos van el empresario ya les ha dado de baja a la semana y sólo tienen dos días cotizados. Ellos no lo saben y están trabajando en negro. Y hay que explicar mucho en esto, por lo menos que manden unas cartas al trabajador, ¿no? con la información de que el empresario ha dado de alta o de baja en la seguridad social. Y cosas así.” (mediadora cultural).

4.4. Àmbits d'expressió de les dificultats de convivència

A partir del treball de camp és possible distingir tres àmbits o espais en els que apareixen més regularment les dificultats de convivència que emergeixen en el

discurs de les persones entrevistades: àmbit domèstic, àmbit públic i àmbit associatiu. En aquest apartat desenvoluparem quins són els discursos al voltant d'aquests conflictes de convivència i quins són els factors explicatius apuntats per les mateixes persones entrevistades.

▪ **Àmbit domèstic**

Han estat múltiples els comentaris referits als problemes de convivència en l'àmbit domèstic. La manca d'higiene, el soroll, en definitiva, la manca de respecte per les normes de convivència de les comunitats de veïns s'esgrimeixen amb freqüència. Aquests conflictes que acabem de mencionar no resulten novedosos, ja que han estat i segueixen essent problemes recurrents en totes les comunitats de veïns, hi hagi o no hi hagi veïns d'origen immigrant. Resulta interessant observar com conflictes de convivència que no són nous, de sobte es transformen en "ètnics" quan hi ha immigrants.

"Hay quejas sobre ruidos... El caso de los ruidos sí que es cierto porque la gente viene con otra mentalidad diferente a la de aquí, es lo que pasa, si es un piso de propiedad o de alquiler, y allí viven muchos inmigrantes o no, pues teniendo en cuenta que no tienen aquí sus familiares, cuando se juntan es como si fuera para, como le diría yo, es como los jóvenes de aquí que van a la discoteca. Por lo cual ponen la música alta, empiezan a hablar entre ellos en voz alta, como si estuvieran de fiesta, y olvidan que aquí hay unas normas de convivencia en que a determinadas horas no se puede hacer más ruido de lo normal. Entonces, que sucede, un rechazo por parte de los vecinos. Sobre otras cosas no se quejan tanto, la basura, que a la hora de tirarla no haya líquidos y vayan goteando las escaleras, que es algo muy sencillo pero puede generar hasta un conflicto y hay algunos que no cumplen con la limpieza semanal de la escalera, y eso sí que provoca reacciones, provoca un rechazo. Como que unos limpian y otros no, algunos se pasan de largo, sobretodo los solteros. En las familias que hay padres e hijos, que hay una mujer en casa, entonces, sí, porque las mujeres se encargan de ello."(mediador cultural).

"Está gente vienen de pueblos peores donde las mujeres jamás en la vida saben para lo que sirve una escoba." (representant associació de comerciants).

Les explicacions culturalistes acostumen a ser les més freqüents. Aquest tipus de discursos fan de la diversitat cultural el centre del debat i tracten la cultura com a quelcom essencialista, rígid i invariable, adjudicada a tot un col·lectiu sencer.

"Como inconveniente, que son culturas en algunos aspectos diferentes y comporta un proceso de adaptación y problemas de convivencia sobre todo en lo más cotidiano, en las casas." (representant d'una ONG).

Aquest tipus d'argumentacions, denominades "fonamentalisme cultural" per autors com Stolcke (1995) o Sant Román (1996), no apel·len explícitament a diferències biològiques ni a judicis jeràrquics de superioritat i inferioritat, sinó a les diferències culturals irreconciliables. El "fonamentalisme cultural" concep l'immigrant com a forà, estrany i, com a tal, un potencial enemic que amenaça la integritat i singularitat natural i cultural de la societat d'acollida. Aquest tipus

de diferencialisme cultural concep la comunitat immigrant com a quelcom homogeni, en base a un bagatge cultural comú, i ofereix una única sortida per a la seva integració: l'assimilació cultural.

Hem de tenir molt present que la cultura no és quelcom invariable, sinó que es tracta d'un bagatge dinàmic, constituït per formes de pensar i actuar que canvien segons l'entorn i els interessos de cada persona. Per tant, no estem parlant de quelcom que s'expressi de forma homogènia entre tots els membres d'una comunitat; ni tampoc ens estem referint a una qüestió innata i rígida.

Per altra banda, l'amuntegament de persones immigrants en habitatges de dimensions reduïdes també apareix com a factor explicatiu i s'associa directament a l'excés de soroll.

“Hay pisos con 6 habitaciones y cada habitación es un alquiler. En mi barrio hay un piso que está lleno de sudamericanos, que ponen música fuerte y abren las ventanas hasta que amanece, y ha habido jaleo. Es que en este piso a lo mejor viven 3 familias y cada una tiene alquilada una habitación y yo pienso que para el dueño del piso es un gran negocio.” (representants del Col·lectiu Intercultural de Terrassa).

▪ ***Àmbit públic.***

En termes generals, existeix una queixa generalitzada entre la població autòctona, segons la qual les persones immigrades acostumen a fer un ús abusiu dels espais públics. Les persones entrevistades, i especialment les persones amb les qui vam parlar pels carrers de les ciutats, s'han referit a les agrupacions de joves marroquins que es poden observar a les places i cantonades. Aquesta percepció és especialment aguda al barri de ca n'Anglada. Es constata, en sintonia amb les observacions de Fabià Díaz (2004), que molts d'aquests comentaris estereotipats sobre la població d'origen marroquí resident al barri es basen ben sovint en informacions que arriben de terceres persones i que no procedeixen del contacte directe.

Tal com exposàvem en la descripció dels barris, la zona nord del barri de ca n'Anglada està formada per blocs de pisos uniformes. Cada illa de cases està configurada a partir de blocs de pisos que envolten una petita plaça. Aquests espais públics es transformen durant els caps de setmana i per les tardes en centres de reunió de gent gran, joves en general i grups de joves marroquins. Resulta curiós que es parli d'ús abusiu d'aquests espais per part dels marroquins, quan l'observació realitzada ens ha mostrat que no són només aquests joves els qui acostumen a reunir-se en aquestes places. La diferència fonamental és el que ja ha anat apareixent al llarg de tot el capítol: l'associació entre immigració i delinqüència, criminalitat i degradació social; prejudicis que generen un sentiment d'inseguretat ciutadana entre la població autòctona i que converteixen en socialment visible i “perillós” el col·lectiu magribí.

“Los chicos de Marruecos que están en la calle todo el día. Cuando llegan del colegio o del instituto los chicos salen a la calle y ocupan más o menos las plazas,

las aceras y crean una situación extraña. En principio no es nada malo, pero la cultura de salir a la calle nosotros no la tenemos. Eso en algunos grupos... no es agradable. Si va una señora por la calle (...) Y después hay temas de bandas [...] C: Si están en la calle, la gente piensa que no trabajan, que no hacen nada. Comentarios despectivos por parte de los autóctonos no, pero desconfianza.” (representant d'una ONG).

Per altra banda, també hem detectat queixes, al barri de Sant Pere Nord, respecte a l'ocupació que algunes persones llatinoamericanes fan de les places de la ciutat per realitzar-hi festes i trobades. Aquest és un costum que no s'accepta per part de la població autòctona i que acostuma a relacionar-se amb actituds incíviques.

“El colectivo latinoamericano también pasa lo mismo, se juntan en una plaza y se montan fiestas y como si fuera que aquí no pasa nada, y en cambio que sí que pasa, porque las fiestas hay que pedir permiso para hacerlas y todo y también respetar las horas que la gente se duerme y todo esto y no montar escándalos. Esto también los latinoamericanos lo hacen. Y para ellos es una cosa normal, que se juntan todo el colectivo en una plaza y se montan una fiesta, y en cambio aquí si no es una fiesta... pues no.” (mediadora cultural).

En aquest sentit, cal destacar que per part de l'Associació de veïns ja es van manifestar queixes a l'Ajuntament davant la manca d'espais públics –sobretot places i parcs-. Per tant, és aquesta manca estructural d'espais la que actualment està generant la percepció de competència pels pocs espais existents davant l'arribada de població forana.

Ambdós fenòmens, el dels marroquins a Ca n'Anglada i el llatinoamericans a Sant Pere Nord, són conflictes directament relacionats amb l'ús de l'espai públic: el carrer. Ambdós “enfrenten”, d'una banda, una població jove que utilitza el carrer per divertir-se i, de l'altra, una població envellida que veu alterat el seu descans i tranquil·litat. Tot i que el conflicte en si és important, el que cal ressaltar són les explicacions subjacents. Per més que la base del conflicte tingui una connotació més intergeneracional que no pas intercultural, la primera passa pràcticament desapercebuda mentre que la segona es posiciona en un primer pla. D'aquesta manera, els conflictes aquí presentats no es conceben com a disputes intergeneracionals, sinó com el resultat de la incompatibilitat entre diferents conductes, fruit de diferències culturals:

“Hacer fiestas en la calle forma parte de su culturas”

“En Marruecos siempre están en la calle, forma parte de su cultura” (Converses amb gent al carrer).

Així mateix, també es menciona la qüestió de l'ocupació dels espais municipals i dels serveis públics, com ara els Centres cívics, els espais esportius, la biblioteca, escoles, CAP, Serveis Socials, els esplais, etc.. Aquesta sensació resulta més acusada en el barri de ca n'Anglada, on espais com el Districte Jove han assistit a un procés de substitució dels joves autòctons/es pels joves magribins. Si bé constitueix un repte per a la majoria dels municipis aconseguir que les persones nouvingudes participin en els espais de relació de la ciutat,

sembla ser que en el cas del Districte Jove la problemàtica és justament la inversa: propiciar que siguin els i les joves autòctons/es els qui també hi participin. En aquest sentit, resulta fonamental esbrinar quines són les inquietuds d'aquests/es joves i dissenyar activitats per tal que immigrants i autòctons/es es relacionin.

En aquesta mateixa línia, s'ha detectat que l'ús que fan els immigrants d'espais com ara les biblioteques públiques, si bé en si mateix és valorat positivament, genera problemes de conducta, segons el personal de la biblioteca, davant l'incompliment d'algunes de les normes (ús col·lectiu dels serveis, soroll, etc.). En aquest sentit, hem de tenir present que a la biblioteca s'ofereixen tota una sèrie de serveis (internet, música, vídeo,...) que alguns joves immigrants és probable que no tinguin al seu abast a casa seva.

“Claro, eso es condición humana natural. Si fuera a otro país y me encontrara a un colectivo catalán, me iría allí seguro. La gente se junta, y esto es normal. El hecho de que se junten chicos jóvenes o chicas jóvenes de la misma edad en la biblioteca, es problema en el sentido en que la normativa de la biblioteca dice que el uso de la biblioteca es individual, y aquí no es individual. O sea, en cada ordenador tiene que haber una persona, en cada silla una persona y no es así, se juntan grupos de cinco, seis, siete, y es constantemente reeducar por grupos, individualmente, tal... y es mucho trabajo ir machacando, avisando, pim, pam... luego si se rebotan les tienes que echar del servicio y luego no quieren irse y es... una vorágine, ¿no? y al tiempo conseguimos pues mira, en vez de echarlos, hablemos, ¿no? Como estamos haciendo este curso de gestión [risas] lo vamos aplicando. Vamos practicando, damos avisos y bueno, parece que... parece que van entendiendo, pero claro, no sabían qué era la biblioteca, no sabían qué servicio ofrecía y no sabían cómo debían comportarse” (tècnic servei cultural municipal).

▪ ***Àmbit associatiu***

Més enllà de la participació de les persones immigrades als espais municipals, a través del treball de camp hem pogut observar l'escassa presència dels immigrants en les associacions establertes en el territori, com ara associacions culturals, de veïns o de comerciants. Val a dir que sí que existeixen entitats pròpies en funció del país d'origen. Aquestes associacions representen un agent important, ja que poden erigir-se com a principals interlocutors amb les administracions locals. Però també cal potenciar la seva participació en les entitats formades per autòctons, ja que tenen un potencial integrador especialment destacat.

Segons els representants de l'associació de veïns de Sant Pere Nord, s'han fet grans esforços per incorporar persones estrangeres a la Junta, mitjançant l'organització de festes interculturals o convidant persones pertanyents a diferents col·lectius. Si bé ens han manifestat que un home marroquí i una dona equatoriana ja formen part de l'associació, després de realitzar altres entrevistes informals, hem constatat que la participació d'aquestes persones va ser molt puntual. En termes generals, s'ha posat de manifest la dificultat d'aquest tipus d'associacions a l'hora d'atraure les persones novingudes als

barris, ja siguin autòctones o immigrades. Tampoc sembla que les festes interculturals estiguin donant massa bons resultats.

Més enllà del grau de participació de les persones d'origen extracomunitari a les entitats de l'entorn, és important assenyalar el paper que moltes d'aquestes entitats juguen en el recolzament emocional i assistencial d'aquesta població. Les institucions han estat criticades per no respondre amb suficient agilitat a les necessitats que s'han manifestat arrel de l'arribada de població immigrada. Al mateix temps, les institucions consideren que, donat que la legislació no afavoreix la intervenció directa, si no es vol incórrer en la il·legalitat és preferible la intervenció indirecta a través de les subvencions a entitats del Tercer Sector (al marge de qualsevol debat sobre la qualitat de la prestació dels serveis a través d'aquestes entitats). Si bé s'han produït diverses iniciatives, entre les quals destaquen les subvencions o convenis amb entitats que treballen amb immigrants, en general es considera que existeixen mancances importants des de l'àmbit institucional.

Aquest marc d'indefinició i de manca de serveis adreçats al col·lectiu immigrant ha estat el *leit motiv* de les entitats del Tercer Sector, moltes de les quals han assumit la provisió de serveis per iniciativa pròpia, sense haver obtingut cap tipus de subvenció per part de les administracions. D'aquesta manera, constitueixen la primera línia de resposta a les necessitats de moltes persones d'origen immigrant i, a més a més, actuen com a grup de pressió a l'hora d'intercedir per l'ampliació de serveis vers els immigrants i d'exigir responsabilitats a les administracions.

El treball de camp realitzat no ha permès aprofundir en l'estudi sobre el paper que compleixen aquestes entitats en els barris estudiats. Això no obstant, sí que n'hem trobat clars exemples en els espais de trobada relacionats amb el culte religiós. És així com la Mesquita o l'Església Evangèlica no només esdevenen un centre de culte i un espai de sociabilitat, sinó que compleixen una funció assistencial i de gestió de l'ajuda mútua entre els seus fidels. En el cas de l'Església Evangèlica, tot i que es basa en una adscripció religiosa comuna, cal tenir en compte que constitueix uns dels espais relacionals interètnics més rics del barri (Díaz 2004).

“Sí, si llega alguien lo primero que hace, si no tiene ningún familiar, viene aquí y nosotros lo ayudamos lo que podamos. ‘¿Conoces alguien que me pueda alquilar? De momento no lo pago pero cuando trabajo le pago’. Y si es bueno trabajando, es bueno, y si es malo, ¿Qué le vamos a hacer? Se lo comen los gusanos.(...) Nosotros aquí hacemos lo que podemos, si hay algo de política estamos con los brazos atados, nosotros podemos dar ayuda, para trabajo, para viajar. Vino el otro día uno que tiene un tío en Italia, a ver si lo podíamos ayudar, porque aquí no tenía trabajo y hemos juntado el dinero para el billete, para comer, para llegar, para que pueda estar con su tío y no estar aquí en la calle. Su tío lo había ido a buscar, porque lo llamamos desde aquí y hablamos con él. Tenemos la oficina allí, si queréis echar un vistazo. Aquí donde estamos es el sitio donde rezan las mujeres.” (representant del centre cultural musulmà).

“Lo que procuramos es buscarles trabajo, la comunidad no es rica, pero lo que hacemos es orar por las necesidades, por el trabajo y si sabemos que hay

alguien necesitando trabajo, nos lo vamos comunicando. Mucha gente ha pasado por mi casa, ven y hazme 2, 3 horas y procuro pagarlo igual porque es una bendición, no puedes pagarles menos.” (representant de l'església evangèlica).

Més enllà d'aquest paper assistencial i de gestió de l'ajuda mútua, la representant de l'església evangèlica ens ha evidenciat una altra funció que les comunitats religioses compleixen: el recolzament emocional. Aquesta funció resulta ser especialment valuosa per a les persones d'origen immigrant, que han hagut d'abandonar les seves famílies i amistats en els seus països d'origen i que, ben sovint, se senten soles i desarrelades –trastorns coneguts com a “síndrome d'Ulisses”.

“Hay de todo, se producen muchos casos de inmigrantes, van buscando, a lo mejor porque han asistido a alguna iglesia en su país, o porque realmente hay otra necesidad por la que la gente viene a la iglesia que es la soledad, estás rodeado de gente.” (Representant de l'església evangèlica).

